

Дніпропетровський національний університет

Економіка: проблеми теорії та практики

Збірник наукових праць

Випуск 247

Том II

ДНУ
Дніпропетровськ
2009

УДК 336
ББК 65.01
Е 45

Друкується відповідно до постанови Вченої Ради
Дніпропетровського національного університету

Головний редактор:

д-р екон. наук, проф. *Анатолій Антонович Покотілов*

Редакційна колегія:

д-р фіз.-мат. наук *С. О. Смірнов*, д-р екон. наук *В. А. Ткаченко*,
д-р техн. наук *О. М. Марюта*, д-р екон. наук *Л. В. Попкова*,
д-р екон. наук *О. В. Ковальов*, д-р екон. наук *Я. Г. Берсуцький*,
д-р техн. наук *Ю. Д. Морозов*, д-р екон. наук *Г. О. Крамаренко*,
д-р екон. наук *О. С. Галушко*, д-р техн. наук *Р. Б. Тяп*, д-р екон. наук *В. В. Дорофієнко*,
д-р екон. наук *О. Й. Шевцова*, д-р наук з державного управління *М. Х. Корецький*

Рецензенти:

д-р екон. наук, проф. Дніпропетровського національного університету
І. Л. Сазонець;
д-р екон. наук, проф. Дніпропетровської державної медичної академії
А. В. Батура

Е 45 **Економіка:** проблеми теорії та практики: Збірник наукових праць. –
Випуск 247: В 6 т. – Т. II. – Дніпропетровськ: ДНУ, 2009. – 284 с.

ISBN 978-966-8736-05-6

У збірнику аналізуються актуальні проблеми економіки.
Для студентів, аспірантів та викладачів вузів.

УДК 336
ББК 65.01

ISBN 978-966-8736-05-6

© Колектив авторів, 2009

Кульчицький І.І. МОДЕЛЬ ФОРМУВАННЯ ОПТИМАЛЬНОГО ВИРОБНИЧОГО ПОТЕНЦІАЛУ НАФТОПЕРЕРОБНОГО ПІДПРИЄМСТВА	351
Бровкіна Ю.О. ВПЛИВ КОЕФІЦІЄНТА СТРУКТУРНОЇ АКТИВНОСТІ АСОРТИМЕНТА НА ПОКАЗНИКИ РЕНТАБЕЛЬНОСТІ ПРОДАЖІВ ХЛІБОПЕКАРСЬКИХ ПІДПРИЄМСТВ	357
Бурміч О.С. СУЧАСНІ ПРОБЛЕМИ ДЕРЖАВНОГО РЕГУЛЮВАННЯ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ В УКРАЇНІ	362
Нікіфорова Л.О., Шиян А.А. ТЕОРЕТИКО-ІГРОВА МОДЕЛЬ ОЦІНЮВАННЯ ЕФЕКТИВНОСТІ ПРАЦІ МЕНЕДЖЕРА	366
Лисюк О.М., Ціхановська О.М., Фоніцька Т.І. ДОСЛІДЖЕННЯ ПОПИТУ НА ПРОДУКЦІЮ ПРОМИСЛОВИХ ПІДПРИЄМСТВ ЯК ГОЛОВНОГО ЧИННИКА ЗМІНИ ПОПИТУ НА РЕСУРСИ	372.
Бабень Є.К., Петрухін А.В. РАНЖУВАННЯ ОЦІНОК ІНТЕГРАЛЬНИХ ПОКАЗНИКІВ ФАКТОРІВ ЕКОНОМІЧНОГО РИЗИКУ БІЗНЕС-ПРОЦЕСІВ УПРАВЛІННЯ ДЛЯ ПІДПРИЄМСТВ ГІРНИЧО-МЕТАЛУРГІЙХ НОГО КОМПЛЕКСУ	378
Єремян О.М., Картавцева Т.І. НАПРЯМИ ВДОСКОНАЛЕННЯ МЕТОДИКИ ОБЛІКУ ЕКСПОРТНИХ ОПЕРАЦІЙ	385
Трепілець А.В., Коломієць І.В., Решміділова С.Л. ПРОБЛЕМИ РОЗВИТКУ ІННОВАЦІЙНОЇ ДІЯЛЬНОСТІ ПІДПРИЄМСТВ В УМОВАХ РИНКОВОЇ ЕКОНОМІКИ	390
Томілін О.О. ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ	396
Ляш О.І., Пасерба М.І. ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ЕФЕКТИВНОЇ ПОЛІТИКИ РОЗВИТКУ ТРУДОВОГО ПОТЕНЦІАЛУ	402
Тимошенко Л.М., Грицуняк І.В. ПОСТПРИВАТИЗАЦІЙНІ НАСЛІДКИ РЕФОРМУВАННЯ ВЛАСНОСТІ НА УКРАЇНСЬКИХ ТЕРЕНАХ	406

Томілін О.О.

Полтавська філія Європейського університету

ШЛЯХИ ЗРОСТАННЯ ФІСКАЛЬНОЇ ЕФЕКТИВНОСТІ ПОДАТКУ З ДОХОДІВ ФІЗИЧНИХ ОСІБ

В статті розроблено заходи по удосконаленню оподаткування доходів та показані шляхи зростання фіскальної ефективності податку з доходів фізичних осіб.

Ключові слова: податок, оподаткування, дохід, податкова система.

I. Вступ.

Податкова система України відзначається складністю, невпорядкованістю, порушенням функціональної гармонії окремих складових та системи в цілому. Основне протиріччя пов'язане з неузгодженістю потреб у податкових надходженнях з можливостями їх отримання. Крім того, стоїть завдання досягти такого рівня розвитку податкової системи, щоб забезпечуючи доходи бюджету, остання не стримувала процеси накопичення, зростання виробництва, не відбувалося перекосів у частині змін у структурі суспільного господарства, не деформувалися ринкові процеси та, головне, не порушувалася соціальна справедливість стосовно конкретного періоду розвитку нашої держави.

II. Постановка завдання.

В нашій країні спостерігається суттєве, проте нерівнозначне податкове навантаження на суб'єктів господарювання, що призводить до диспропорційності умов конкуренції. З огляду на це особливого значення набуває впровадження в діяльність підприємств заходів щодо законної оптимізації податкових платежів, теоретичні та методичні засади яких визначає податкове планування, що дозволяє підвищити фінансову стійкість та конкурентоспроможність підприємств.

Теоретичні та практичні дослідження розрахунків за податками та платежами суб'єктів господарювання висвітлювалися в роботах вітчизняних і зарубіжних вчених: А. В. Бризгаліна, О. С. Вилкової, В. П. Вишневецького, А. В. Єлісєєва, А. Г. Завгороднього, Ю. Б. Іванова, Д. Г. Черника та ін.

III. Результати.

Податок на доходи фізичних осіб (прибутковий податок з громадян) в українських умовах в різні періоди, з точки зору фіскальної ефективності, сприймаються неоднозначно. Його другорядність у 90-ті роки минулого століття обумовлена трьома причинами: недосконалістю конструкції фіскального механізму, низьким рівнем доходів переважної більшості громадян, неготовністю платників до сплати через низький рівень довіри до держави.

Як наслідок – цей податок – посідав друге-третє місце серед податкових доходів бюджету й потребував реформування.

Наприкінці 90-х років в казні держави він поступово починає випереджати податок на прибуток підприємств і ПДВ. Однак, це сталося не в результаті подолання названих вище проблем, а скоріше, через запровадження ряду економічно-необґрунтованих пільг з податку на прибуток та ПДВ.

Як видно з рис.1 приріст заробітної плати населення України порівняно з попереднім роком у 2005 становив 23,9 %, у 2006 – 34,9%, у 2007 – 29,8%. Кут нахилу відповідної кривої показує, що темп приросту цього виду доходу протягом 2005-2006 років зростає, а у 2007 році – знизився. Якщо аналізувати чинники зростання названого показника у 2005-2006 роках, то головним із них було значне підвищення окладів співробітникам бюджетної сфери. Та поряд з цим, відбулася певна легалізація виплат що здійснювалися раніше бізнесовими структурами через „чорні каси”. Проте її обсяги поки що далекі від очікуваних (особливо з погляду на те, що комерційні організації більш, ніж 50% зарплата виплачували у тінювий спосіб). Підтвердженням цьому є показники приросту середньомісячної номінальної зарплати найманих працівників.

Якщо до податкової реформи (2001-2003) відповідний показник становив у середньому на рік 27,15%, то за пореформені 2004-2005 роки 32,10 %. Навіть зарахування всієї різниці його рівня (4,95%) у досягнення податкових стимулів легалізації заробітної плати не означатиме відчутного результату за сьогоденних обсягів тінювих економічних оборотів.

В цілому доходи населення України порівняно з попереднім роком зросли в 2005 році на 27,2%, у 2006 році на 35,1%, у 2007 на 28,2%. Як показують кути

нахилу графіку найбільші темпи приросту спостерігалися у 2005-2006 роках, а в 2007 – скоротилися. Основне зростання в 2005-2006 роках відбулося за складовою соціальних допомог та інших трансфертів, більша частина яких не оподатковується.

Таким чином, можна стверджувати: зміна порядку оподаткування фізичних осіб не призвела до сподіваних обсягів легалізації доходів та не стимулювала в очікуваній мірі їх зростання. Цим і пояснюється стрімке падіння питомої ваги податку з доходів фізичних осіб у доходах зведеного бюджету в пореформений період.

Одночасно з цим внутрішні механізми податку з доходів фізичних осіб є недостатніми для забезпечення зростання його фінансової ефективності, оскільки не дають змоги державі здійснити перерозподіл надвисоких доходів. На відміну від розвинутих країн в Україні 95% податку у 2006 році надійшло з доходів до 600 грн. на місяць.

Отже, існує необхідність подальшого удосконалення оподаткування доходів фізичних осіб.

Основними методами перенесення податкового тягара є: зміна складу податкового кредиту, запровадження нових податкових знижок, перегляд цілі, зміна шкали ставок.

Упроваджувати відповідні рішення слід поступово, щоб можливі втрати бюджету не позначилися на фінансуванні основних потреб держави та суспільства., доцільно було б кожен із запропонованих заходів впроваджувати з інтервалом у 1 рік. Така практика є стандартною для розвинутих країн.

Отже, реформування механізму оподаткування доходів фізичних осіб займе 3-4 роки:

Перший етап. Перегляд податкового кредиту з податку з доходів фізичних осіб.

На нашу думку, для забезпечення складання декларацій і отримання податкових кредитів більшістю громадян України, доцільно скористатися досвідом Австрії, де використовуються фіксовані суми стосовно окремих складових податкового кредиту.

Таким чином, додатково до чинного порядку, що передбачає обмеження і документальне підтвердження витрат, можна запропонувати мінімальні суми податкового кредиту, які можуть враховуватися в деклараціях платників автоматично: на транспорт (для найманих працівників) 700-1000 грн. на рік із наступною індексацією відповідно до зміни тарифів на проїзд; на охорону здоров'я 300-500 грн. на рік із наступною індексацією відповідно до зміни цін на ліки вітчизняного виробництва; на вітамінізоване харчування 300-500 грн. на рік із наступною індексацією відповідно до зміни цін.

За контингентами платників розраховано, що така пропозиція коштуватиме бюджету близько 1,6-2,5% доходів, виходячи з даних 2007 року. Тимчасові обмеження зростання фіска повинні мати своїм наслідком підвищення рівня довіри громадян до податкової політики держави та, на цій основі, готовності до сплати податків.

Для покриття зазначених вище втрат бюджету достатньо переходу на загальну систему оподаткування лише 30-45% платників фіксованого податку (без врахування платників єдиного податку).

Відповідно, це означатиме перший крок із перенесення податкового тиску з малозабезпечених верств населення.

Другий етап. Запровадження нових податкових знижок.

Зарубіжна практика справляння податку з доходів фізичних осіб насичена знижками, з яких переважна частина – це знижки з оподатковуваних доходів, а іноді безпосередньо з податкових зобов'язань.

Шляхом розв'язання зазначеної проблеми є запровадження системи сімейних знижок з оподатковуваних доходів. Остання може мати такі складові: знижка на непрацюючого члена подружжя 50% прожиткового мінімуму на місяць; знижка на кожну дитину в сім'ї 50% прожиткового мінімуму на місяць.

Такі нововведення спричинять втрату близько 0,6% доходів бюджету (за даними 2007 року). Для запобігання цьому можна знизити граничну суму доходів господарюючих суб'єктів, що дає право на користування спрощеною системою оподаткування, обліку та звітності.

Третій-четвертий - етапи. Зміна шкали ставок та складу пільг.

Оподаткування трудових доходів та доходів від капіталу і підприємницької діяльності за єдиною ставкою, вирахування з оподатковуваних доходів амортизаційних витрат та витрат на сплату процентів, використання єдиного неоподаткованого мінімуму, відмова від податкового кредиту та системи пільг було передбачено так званою „концепцією Хола-Рабушки” у 80-х роках минулого століття в США.

В Україні, як в Латвії, Естонії та Росії, ця концепція була проваджена частково: оскільки активно використовується податковий кредит і соціальні пільги, але аналіз її використання свідчить про відсутність стимулювання зростання доходів до бюджету.

На нашу думку, в Україні доцільно було б ввести прогресивну шкалу з низьким або помірним рівнем прогресії.

Шкала оподаткування зазвичай пов'язується з основною пільгою – неоподатковуваним мінімумом. В Україні неоподаткованого мінімуму не існує, натомість запроваджено податкову соціальну пільгу.

На нашу думку, доцільно було б замінити цю пільгу неоподатковуваним мінімумом у розмірі прожиткового, а інші пільги перерахувати у співвідношенні з неоподатковуваним мінімумом (150% від діючої базової соціальної пільги дорівнює близько 75% запропонованого неоподаткованого мінімуму і т.д. при цьому втрати бюджету становитимуть 0,9% за даними 2007 року. Ця сума зможе бути перекрита раніше запропонованими компенсаторами й не потребує додаткових.

За основну проектування зон шкали податку з доходів фізичних осіб можна взяти розподіл населення України за доходами. Якщо доходи громадян розглядати у пропорції до прожиткового мінімуму, то можна виділити три гру-

пи населення: перша належить до домогосподарств з доходами до 1 прожиткового мінімуму на особу; друга - з доходами від 1 до 2 прожиткових мінімумів на особу; третя – понад два.

Питома вага останньої групи в загальній чисельності населення не перевищує 10%, тому подальше ранжування не доцільне. Середній розмір домогосподарств в Україні – 2,61 особи. Оскільки в переважній більшості випадків одержувач основних надходжень домогосподарства один, індивідуальні доходи за цими групами населення при визначені зон шкали (починаючи з верхньої межі першої зони) можна збільшити у 2,61 рази.

У результаті отримаємо відповідну шкалу податку з доходів фізичних осіб (табл.1).

Передбачення необхідності визначення середньомісячного доходу зумовлене забезпеченням глобального оподаткування всіх доходів платника на засадах рівності. Проте це призведе до необхідності відновлення річних перерахунків податку та розширенні декларування приблизно з 4-го року реформування, в т.ч. як необхідна складова контролю за високими доходами.

Як бачимо, наведена шкала не означатиме додаткових втрат бюджету за рахунок рівня ставок. Адже мінімальна ставка 15% дорівнює чинній. Більше того, в результаті впровадження нижньої зони шкали можна навіть очікувати зростання доходів бюджету (без вжиття додаткових адміністративних заходів).

Таблиця 1

Пропонована шкала податку з доходів фізичних осіб

Оподатковуваний середньомісячний дохід	Ставки податку
до одного прожиткового мінімуму на особу, встановленого на 1 січня року, за який проводиться розрахунок	--
від одного до 5,2 прожиткового мінімуму на особу, встановленого на 1 січня року, за який проводиться розрахунок	15% від суми доходу, що перевищує 1 прожитковий мінімум
понад 5,2 прожиткового мінімуму на особу, встановленого на 1 січня року, за який проводиться розрахунок	15% від суми доходу, що перевищує 1 прожитковий мінімум + 20% від суми доходу, що перевищує 5,2 прожиткового мінімуму

IV. Висновки.

Таким чином, нами пропонується конструкція фіскально-адміністративних механізмів податку з доходів фізичних осіб в Україні, яка слугує створенню умов для перенесення податкового тягаря на заможні верстви населення та легалізації надвисоких прибутків. Поетапне реформування подат-

ку в наведеній послідовності забезпечить підвищення його фінансової ефективності та набуття ним ролі основного джерела доходів бюджету.

Література:

1. Завгородній В.П. Налоги и налоговый контроль в Украине. – К.: АСК, 2001. – 639 с.
2. Ставки пенсійних та інших соціальних внесків у 2007 році // Все про бухгалтерський облік. – 2005. - № 25. – С. 23-26.
3. Процина Т. Порядок оподаткування зарплати в 2007 році // Все про бухгалтерський облік. – 2007. - № 10. – С. 42-43.
4. Нечай Т. Заробітна плата як показник стану економіки // Розбудова держави. - 2008. - № 1-2 – С. 47 – 51.